

Jaarverslag 1997

VogelRingGroep Derde KP Vlie

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding	3
Werkzaamheden aan de vinkenbaan	3
Uitvoering van ringwerk	3
Resultaten	4
Vangaantallen	4
Doortrek	6
Zwartkop	7
Roodborst	8
Goudhaan	9
Koperwiek	10
Merel	12
Terugmeldingen	13
Sperwer	13
Graspieper	13
Heggenus	13
Goudhaan	13
Koperwiek	13
Merel	13
Spreeuw	13
Tjiftjaf	13
Vink	13
Zwartkop	13
Toekomstperspectieven	14
Dankwoord	14
Informatie en Adressen	15

Inleiding

Naar aanleiding van het tragische overlijden van Rein Rollingswier in februari 1997 is in de zomer van 1997 de VogelRingGroep Derde KP Vliee opgericht. Doel van de ringgroep is een vogelringstation op te zetten dat op een gestandaardiseerde wijze gegevens verzameld over vogeltrek en daarmee het ringwerk van Rein Rollingswier en Huibert van Eck voort te zetten. De gegevens die met het ringwerk verzameld worden, worden door verschillende instellingen en organisaties gebruikt bij wetenschappelijk onderzoek naar trekvogels.

Gezien het plotselinge karakter waarmee de ringgroep in 1997 is ontstaan is het eerste jaar beschouwd als een proefjaar. Hierbij is kennis gemaakt met de vangbaan en bij behorende vangmethodes. Het gebruik van materiaal en vangbaan zijn gedurende het najaar op elkaar af gestemd.

De volgende personen maakten in 1997 deel uit van de ringgroep: Foeke Wagenaar, Gert Bochum, Harry de Groot, Frans Lelieveld, Hans van Heiningen, Frank Majoor en Holmer Vonk.

Werkzaamheden aan de vinkenbaan

Bij aanvang van het vangseizoen zijn een aantal banen voor de mistnetopstelling vrij gemaakt van vegetatie. Dit betroffen grotendeels recent gebruikte banen. Daarnaast zijn een aantal mistnetbanen uit een verder verleden opnieuw in gebruik genomen. Enkele Vlieren in het centrum van het vanggebied zijn gesnoeid om meer langs trekkende vogels te vangen en om het vanggebied te standaardiseren. Beiden hebben tot doel in de toekomst een beter en nauwkeuriger beeld te krijgen van de doortrek van zangvogels.

Uitvoering van ringwerk

Van 11 september tot en met 14 november is (voor zover het weer het toeliet) er van zonsopkomst tot minimaal 12.00 uur gevangen met een vaste mistnetopstelling en een vinkenbaan. De vinkenbaan werd pas gebruikt als de vangaantallen van de mistnetten dit tijdmatic toelieten. In tegenstelling tot de vinkenbaan kan er met een mistnetopstelling volgens een gestandaardiseerde wijze gevangen worden. Dit maakt het mogelijk de vanggegevens op een betrouwbare manier te analyseren.

Afhankelijk van het aanbod van de verschillende soorten vogels is met behulp van een geluidbox zang afgedraaid van Zwartkop, Koperwiek, Graspieper en Kramsvogel. Incidenteel werd Roodborst- en Merelzang gedraaid. Deze zang heeft een lokkende werking waardoor meer vogels gevangen worden en er dus ook meer gegevens verzameld kunnen worden.

Van alle vogels is na het omleggen van een ring van het Vogeltrekstation de soortnaam, leeftijd en het geslacht bepaald. Van zoveel mogelijk vogels zijn de biometrische gegevens genoteerd (vleugellengte, tarsuslengte, gewicht en vetgraad).

Resultaten

Vangaantallen

Gedurende het hele najaar is er een totaal van 2950 vogels en 48 soorten vogels gevangen (tabel 2.). Van de meeste soorten werden slechts enkele tot tientallen vogels gevangen. Van 8 soorten werden meer dan 100 vogels gevangen (tabel 1). Bijzondere vangsten waren de Ortolaan, Pallas boszanger en Sperwergrasmus. De laatste trok in het najaar in relatief hoge aantallen door. De Ringmus en Geelgors zijn op Vlieland doortrekkers in zeer kleine aantallen en worden derhalve weinig gevangen. Opmerkelijk is het relatief hoge aantal mezen dat gevangen is, zeker gezien de ringinspanningen van het NIOO op het eiland. Hierbij worden alle broedvogels en nestjongen uit alle nestkasten gevangen. Vangsten van veel mezen op andere eilanden wijzen erop dat er in oktober een grote groep over de waddeneilanden heen is getrokken.

Tabel 1. Top-10 van geringde vogels. Vogelringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

<i>Soort</i>	<i>Ringtotaal</i>
Koperwiek	924
Merel	297
Zwartkop	289
Graspieper	203
Roodborst	200
Kramsvogel	179
Goudhaantje	123
Zanglijster	98
Rietgors	79
Tuinfluit	66

Tabel 2. Ringtotalen Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

<i>Soort</i>	<i>Ringtotaal</i>	<i>Soort</i>	<i>Ringtotaal</i>
Barmsijs	5	Oeverpieper (a.s.littoralis)	1
Beflijster	1	Ortolaan	1
Blauwborst	1	Paapje	18
Bonte vliegenvanger	23	Pallas' boszanger	1
Boompieper	4	Pimpelmees	41
Braamsluiper	4	Rietgors	79
Fitis	15	Rietzanger	3
Geelgors	1	Ringmus	1
Gekraagde roodstaart	41	Roodborst	200
Goudhaantje	123	Sperwer	2
Grasmus	14	Sperwergrasmus	1
Graspieper	203	Spreeuw	41
Grauwe vliegenvanger	1	Sprinkhaanrietzanger	4
Grote lijster	1	Tjiftjaf	29
Heggenus	58	Tuinfluit	66
Houtsnip	5	Vink	18
Keep	28	Vuurgoudhaantje	4
Kleine barsijs	14	Waterral	1
Kleine karekiet	26	Winterkoning	60
Kneu	1	Witte kwikstaart	3
Koolmees	16	Zanglijster	98
Koperwiek	924	Zilvermeeuw	1
Kramsvogel	179	Zwarte mees	3
Merel	297	Zwartkop	289
		Eindtotaal	2950

De top-10 van aantallen gevangen vogels (tabel 1) wordt met stip aangevoerd door de Koperwiek. In voorgaande jaren werden er door R. Rollingwier H. van Eck in de oktober en november eveneens grote aantallen gevangen. De Merel en Zwartkop volgen de Koperwiek op grote afstand. De top-10 wordt gedomineerd door lijsterachtigen. Dit wordt veroorzaakt door het gebruik van de geluidsbox. Ook de Graspieper wordt met geluid gelokt, maar wordt in tegenstelling tot de lijsters vrijwel alleen op de vinkenbaan gevangen. Lijsterachtigen, Goudhaan en Rietgors worden voornamelijk met mistnetten gevangen.

Voor de Koperwiek neemt een bijzondere plaats in. Op de vinkenbaan van Vlieland wordt 25-30% van het totale aantal Koperwieken in Nederland geringd. De Koperwiek trekt in zeer grote aantallen door Nederland en vertoont een opmerkelijk trekpatroon waar de laatste tientallen jaren verschillende onderzoeken naar verricht zijn.

Van de Kramsvogel wordt door de ringgroep op Vlieland ongeveer 15% van het Nederlandse totaal gevangen. Graspiepers en Zwartkoppen worden langs de kust op vele ringstations met gebruik van geluid gevangen. Dat de vangpogingen op Vlieland resultaat hebben blijkt niet alleen uit de aantallen, maar ook uit de terugmeldingen (zie pagina 13).

Net buiten de top-10 valt de Winterkoning. Deze wordt algemeen gezien als standvogel. Toch werden er 60 gevangen. Gezien de vetreserves die geconstateerd werden en het geringe aantal terugvangsten ter plaatse mag toch een groot deel van de geringde Winterkoningen als trekker gekwalificeerd worden. Ringvangsten van in het buitenland geringde vogels tonen dit ook aan.

Opmerkelijk is het geringe aantal van drie terugvangsten van vogels die eerdere jaren in de Kroonspolders zijn geringd.

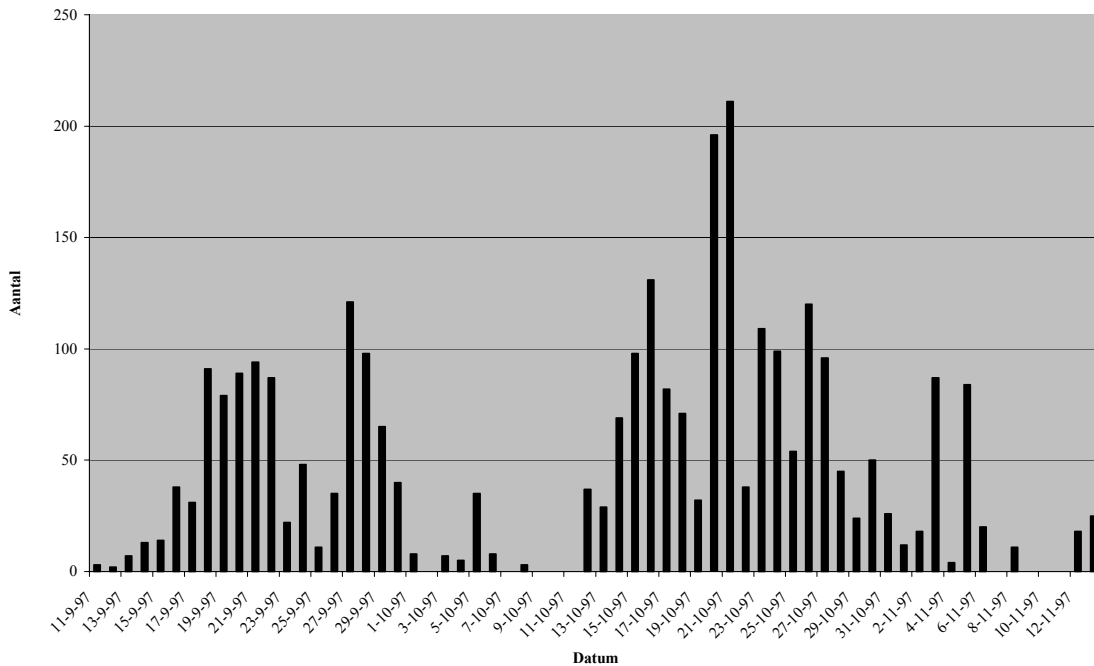
Doortrek

Uit onderstaande grafiek (figuur 1) blijkt dat de doortrek van vogels in 1997 nogal grillig verliep. Er waren een vijftal langere of kortere periodes waarin de trek duidelijk vastgesteld kon worden aan de hand van vangsten. Radarbeelden van de Koninklijke Luchtmacht wijzen er op dat er vermoedelijk meer doortrekperiodes zijn geweest. Deze radarbeelden worden iedere werkdag gemaakt om een beeld te kunnen vormen over de mate van vogeltrek te kunnen bepalen. De radarbeelden resulteren in een waarschuwing voor vliegers. Iedere morgen heeft de Luchtmacht aan de aanwezige ringer kaarten verstrekt met de vogeltrekberichten.

De mistnetopstelling op Vlieland is erg gevoelig voor wind door de open situering. Veel wind betekent dat er weinig vogels gevangen kunnen worden en dat er dus ook geen duidelijke doortrek geconstateerd kan worden.

Iedere periode wordt gekenmerkt door een aantal talrijke doortrekkers. De maand september werd gedomineerd door Graspieper, Zwartkop en tal van andere kleine zangertjes. Vanaf oktober werden er vooral lijsterachtigen gevangen.

Figuur 1. Ringtotalen per dag. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

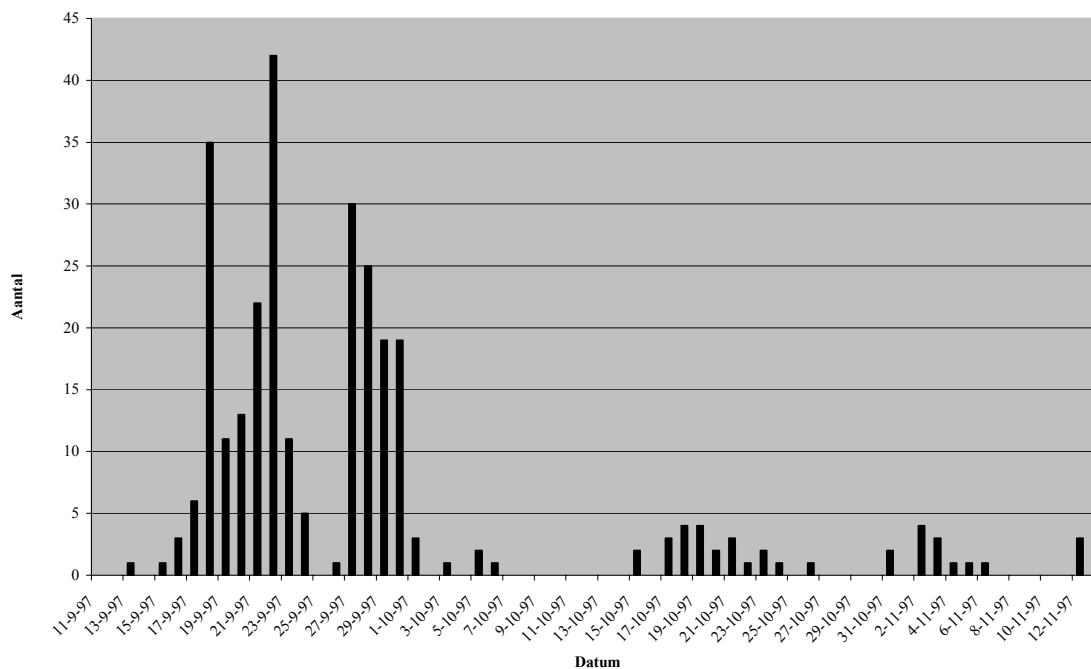

Zwartkop

Het overgrote deel van de Zwartkoppen werd gevangen in de maand september. Er lijken twee golven met vogels voorbij te zijn gekomen (figuur 2). Mogelijk dat deze groepen verschillende herkomsten hebben. Gedurende de eerste periode werd er een Zwartkop uit Rusland gevangen, wat wijst op oostelijke herkomst. De hogere aantallen in oktober zouden een meer noordelijke afkomst (Scandinavië) kunnen hebben.

Opvallend is dat bij de laatste golf (27-30 september) drie Zwartkoppen gevangen werden die minstens 230 km zuidelijker waren geringd. De Zwartkop staat erom bekend een tegengestelde najaarstrek (zuid-noord) te vertonen.

Figuur 2. Ringtotaal Zwartkop per dag. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

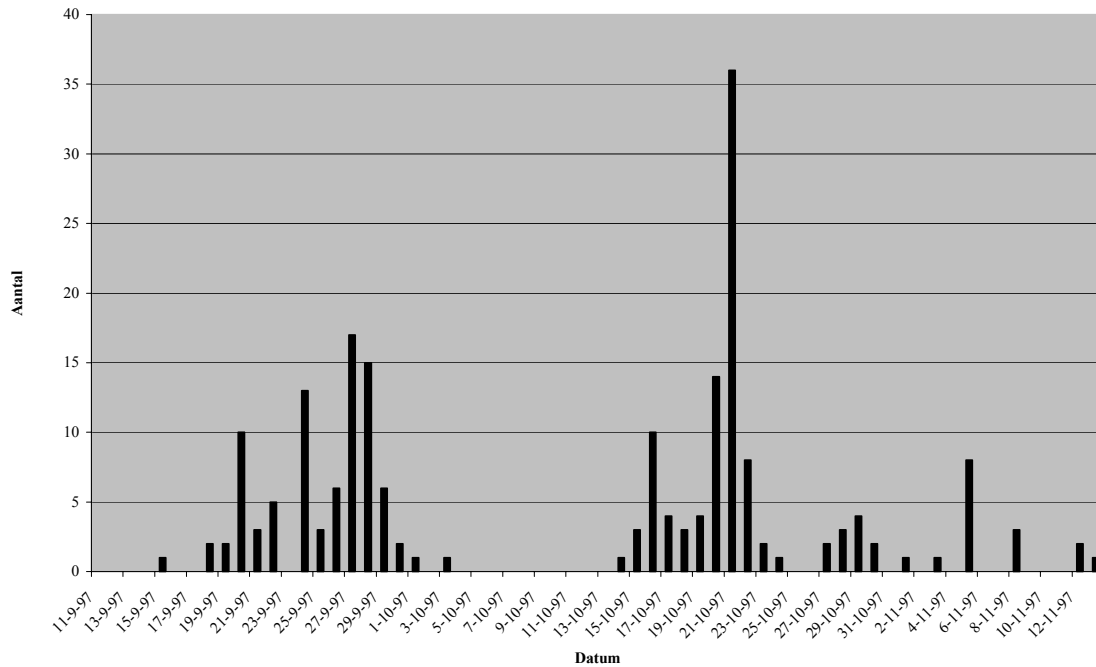
Tot half november werden nog Zwartkoppen gevangen. Net als bij de Tjiftjaf worden de laatste jaren regelmatig late en zelfs overwinterende vogels waargenomen.

De hoge vang aantallen zijn veroorzaakt door het afspelen van zang op een geluidbox. Na 12 oktober is deze box voornamelijk voor de zang van Koperwiek gebruikt. Resultaten op andere vangplaatsen laten zien dat het afdraaien van zang een sterke invloed heeft op de vang aantallen. Mogelijk dat in oktober de doortrekaantallen dan ook iets hoger liggen dan de figuur suggereert.

Roodborst

Van alle gevangen soorten laat de Roodborst het duidelijkst verschillende doortrekperiodes zien (figuur 3). Opvallend in dit gehele trekpatroon zijn de twee trekgolven die een relatief lange periode uit elkaar liggen (bijna een maand). Deze lange tussenliggende periode suggereert verschillende herkomsten. Nadere analyse laat echter geen verschillen in grootte zien (vleugellengte en tarsus) op basis waarvan verschillende langstrekkende groepen kunnen worden onderscheiden.

Figuur 3. Ringtotaal Roodborst per dag. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

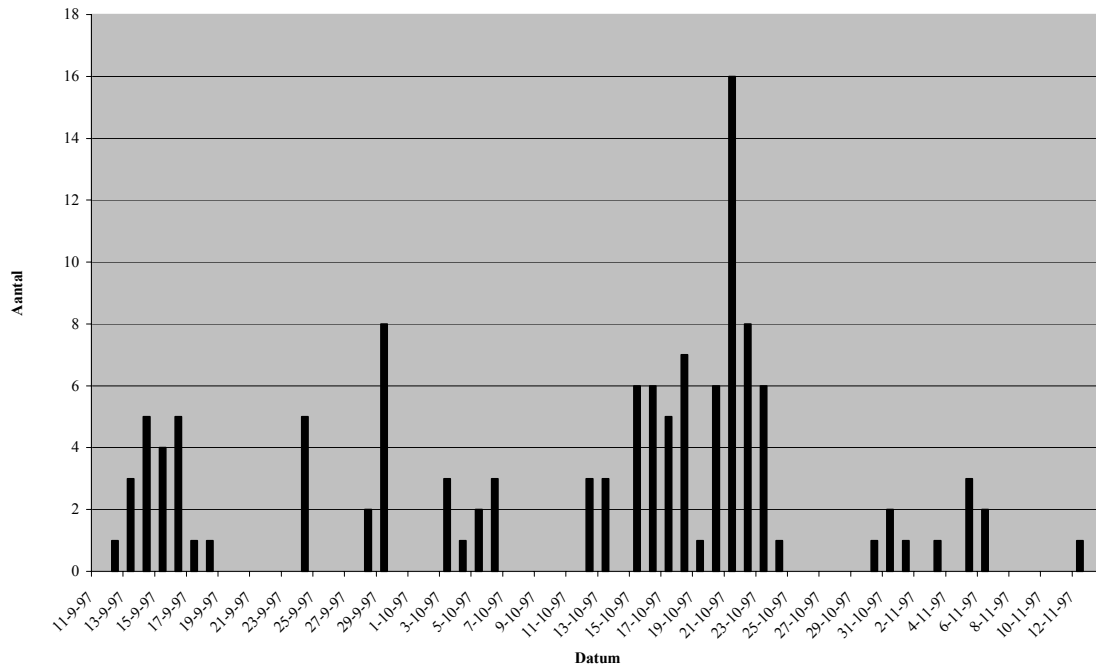

Goudhaan

In tegenstelling tot de Zwartkop is de Goudhaan meer een doortrekker van de maand oktober. Goudhanen kunnen zeer massaal (invasieachtig) doortrekken. Hierbij zijn in het verleden door andere ringgroepen soms honderden vogels per dag gevangen.

Vergelijking van de grafieken van de Goudhaan (figuur 4) en de Roodborst (figuur 3) laat (op één periode na) duidelijk verschillende doortrekperiodes zien. Men zou verwachten dat deze twee kleine soorten vogels gelijke trekomstandigheden gebruiken en dus gelijktijdig in hogere aantallen gevangen zouden worden.

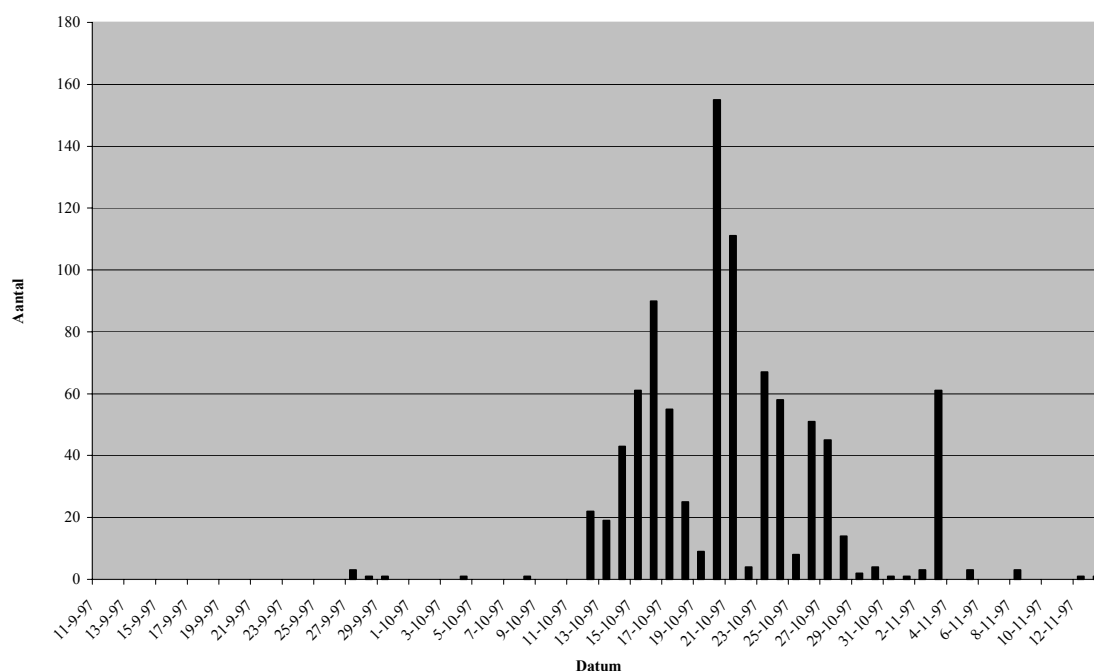
Figuur 4. Ringtotaal Goudhaan per dag. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

Koperwiek

De Koperwiek trekt vanaf eind september tot begin oktober in zeer grote aantallen door en over Nederland. De ijle snerpemde roep in de avond- en nachtelijke uren voor een opletend oor niet van de lucht. Pas bij het afdraaien van zang als lokmiddel is het mogelijk grote aantallen te vangen. Vanaf 12 oktober is er in de vroege morgen gebruik gemaakt van geluid. Dit is direct in de vangaantallen waar te nemen (figuur 5).

Figuur 5. Ringtotaal Koperwiek per dag. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

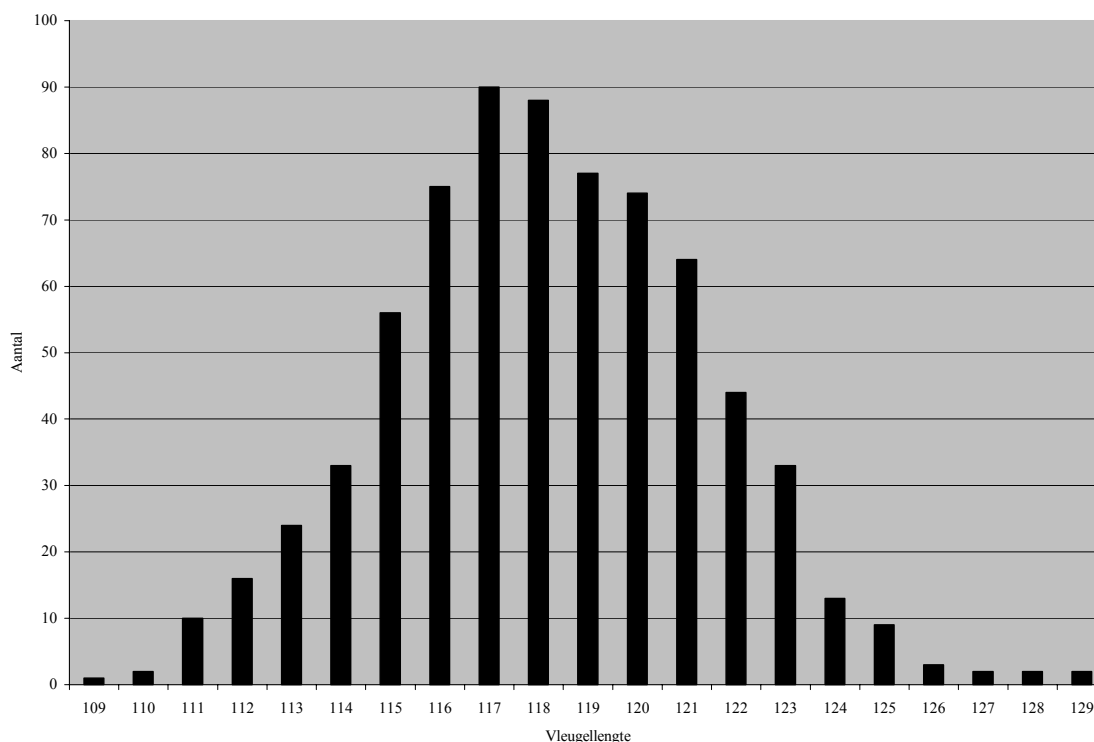

De Koperwiek kan in zeer grote aantallen in een zeer korte tijd doortrekken, maar kan ook verspreid in de laatste maanden langs komen. Vangsten en trektellingen elders in het land in combinatie met gegevens van de radar van de Koninklijke Luchtmacht tonen aan dat in 1997 de doortrek zich in een bijzonder korte tijd periode afspeelde. Deze dagen waren er handen te kort op de vinkenbaan (en elders in Nederland). Deze dagen zijn af te lezen in bovenstaande grafiek. Bij een meer gespreide trek zullen er meer exemplaren op de vinkenbaan gevangen worden en zullen er ook meer biometrische gegevens verzameld worden. Deze laatste zijn voor een goede bewerking van de gegevens onontbeerlijk.

Gezien het feit dat er op Vlieland een aanzienlijk aandeel van het Nederlands totaal wordt gevangen is het interessant om de Koperwiek beter te bekijken.

De Koperwiek heeft een wijd verspreid broedareaal. Deze verspreiding suggereert ook verschillende herkomst van langstreckende groepen. Deze verschillende herkomsten zouden zich moeten vertalen in onder andere een verschil in grootte (bijvoorbeeld vleugellengte). Aan de andere kant zou een verschil in grootte tussen groepen ook kunnen wijzen op het verschil in sexe. Analyse van onze gegevens laat echter nauwelijks verschillen in grootte zien (figuur 6) gedurende de verschillende doortrekkieken.

Figuur 6. Vleugelfrequentie Koperwiek. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

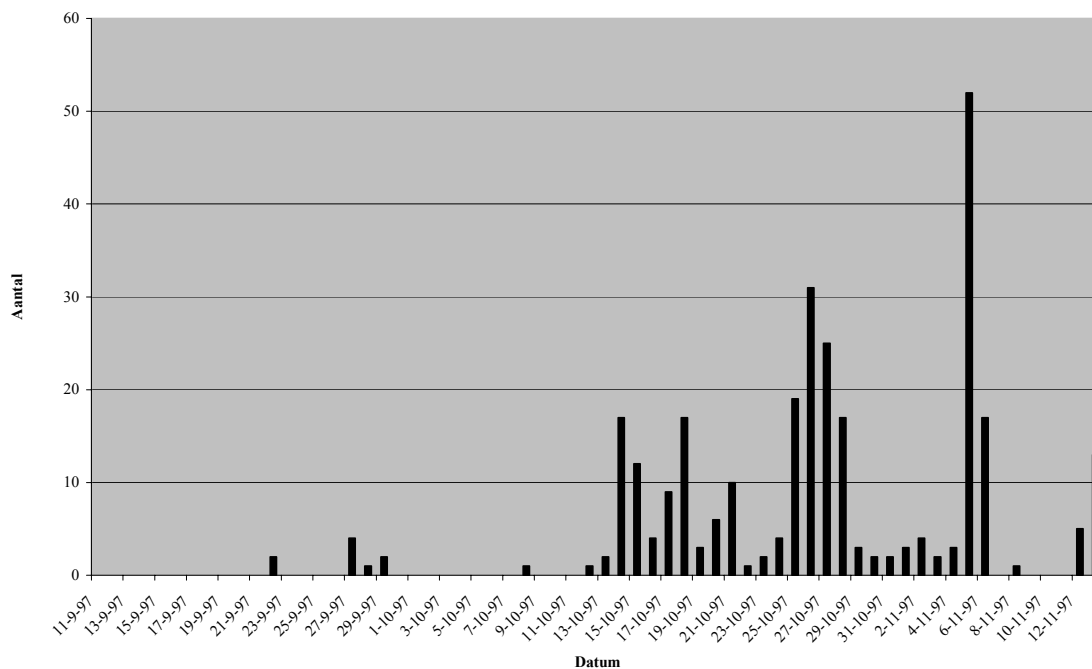

Uitwerking van de tarsuslengte en achtste-handpenlengte heeft na het eerste vangseizoen nog niets opgeleverd. Door de sterk geconcentreerde doortrek was er weinig tijd en zijn er te weinig gegevens verzameld die bij een analyse gebruikt kunnen worden.

Merel

De laatste doortrekker die in redelijke aantallen wordt gevangen is de Merel. Aankomst van grote aantallen blijft 's ochtends niet onopgemerkt. Het gebruik van zang op juist deze ochtenden kan aanzienlijke aantallen opleveren (figuur 7). Gezien de terugmelding van een Merel die op de dag van het ringen op het vaste land van Friesland werd terug gevangen levert dit dus erg interessante gegevens op.

Figuur 7. Ringtotaal Merel per dag. Ringgroep Derde KP Vlie. Najaar 1997.

Pas na half oktober trekt de Merel in redelijke aantallen door. Zelfs in de eerste helft van November kunnen de aantallen groot zijn. Het is goed mogelijk dat ook na het opruimen van de vinkenbaan nog stevige aantallen zijn doorgetrokken. De Merel is zo ongeveer de laatste zangvogel die in het najaar doortrekt.

Terugmeldingen

Het grootste deel van de verkregen terugmeldingen was afkomstig van de heer Terpstra. In de maanden september en oktober zijn er door K. Terpstra ruim 1100 vogels in de Vierde Kroonspolders geringd. Deze terugmeldingen zijn in dit verslag niet verwerkt.

Sperwer

Geringd in Noorwegen (plaats en datum nog onbekend).
Gecontroleerd door ringgroep op 27-10-97.

Graspieper

Geringd op 16-9-97.
Gecontroleerd door ringer op 20-10-97, Haarlem. Afstand 96 km.

Heggenus

Geringd op 31-7-96 op Vlieland als eerste kalenderjaar door R. Rollingwier.
Gecontroleerd door de ringgroep op 16-9-97.

Geringd als vrouw eerste kalenderjaar op 16-10-97.
Gecontroleerd door ringer op 23-10-97, Haarlem. Afstand 96 km.

Goudhaan

Geringd op 18-10-97 als man eerste kalenderjaar.
Gecontroleerd door ringer op 23-10-97 in Icklesham, Sussex, Groot-Brittannië. Afstand 390 km.

Koperwiek

Geringd op 24-10-97 als eerste kalenderjaar.
Op 29-12-97 als verkeersslachtoffer gemeld uit Truro Area, Cornwall, Groot-Brittannië. Afstand 764 km.

Merel

Geringd als vrouw eerste kalenderjaar op 5-11-97.
Gecontroleerd door ringer op 5-11-97, Kornwerderzand. Afstand 35 km.

Geringd op 18-10-97 als man eerste kalenderjaar.
Gecontroleerd door ringer op 28-12-97 in Shugborough Park, Staffordshire, Groot-Brittannië. Afstand 468 km.

Spreeuw

Geringd op 28-9-97 als man.
Gecontroleerd door ringer op 16-12-97 in Landguard Point, Felixstowe, Suffolk, Groot-Brittannië. Afstand 286 km.

Tjifjaf

Geringd als eerste kalenderjaar op 28-10-97.
Door kat gedood op 9-11-97, Molenend, Friesland. Afstand 64 km.

Vink

Geringd op 17-11-96 Vlieland als vrouw eerste kalenderjaar door R. Rollingwier.
Gecontroleerd door de ringgroep op 13-11-97

Zwartkop

Geringd als man eerste kalenderjaar op 17-9-97 in Wetteren (België).
Gecontroleerd door ringgroep Vlieland op 28-9-97. Afstand 260 km.

Geringd als vrouw eerste kalenderjaar op 31-8-97 in Kaliningrad (Rusland).
Gecontroleerd door ringgroep Vlieland op 22-9-97. Afstand 1050 km.

Geringd als man eerste kalenderjaar op 10-9-97 in Tegelen (Limburg).
Gecontroleerd door ringgroep op 19-9-97. Afstand 228 km.

Geringd als man eerste kalenderjaar op 3-9-97 in Messelbroek (België).
Gecontroleerd door ringgroep op 30-9-97. Afstand 250 km.

Geringd als eerste kalenderjaar op 19-9-97 in Meiberg, Duesseldorf (Duitsland).
Gecontroleerd door ringgroep als man eerste kalenderjaar op 28-9-97. Afstand 260 km.

Toekomstperspectieven

Met succes kan op het eerste seizoen van de VogelRingGroep Derde KP Vlie worden terug gekeken. Er is een groot aantal vogels gevangen en belangrijker, er zijn veel waardevolle gegevens verzameld. Organisatorisch is het vangseizoen soepel verlopen. Het contact tussen de ringers van de ringgroep en de heer Terpstra (ook ringend in de Kroonspolders) was uitstekend en leerzaam. Het contact met SBB en de Landmacht op Vlieland verliep zonder problemen. Alle redenen om de toekomst zonnig in te zien.

Met toestemming van alle betrokkenen zullen ook in het najaar van 1998 weer vogels gevangen worden op en rond de vinkenbaan in de Derde Kroonspolders van Vlieland.

De ringgroep zal in 1998 met twee leden worden uitgebreid. Luit Buurma en Henri Bouwmeester zullen net als iedere andere ringer een periode in het najaar voor hun rekening nemen. Luit Buurma zal de ringgroep tevens van wetenschappelijke adviezen voorzien.

In 1998 zal ten opzichte van 1997 een langere periode gevangen worden. De vangperiode zal uitgebreid worden richting augustus, waardoor meer vroege doortrekkers gevangen zullen worden.

Om het nut van onze vangactiviteiten te optimaliseren heeft de ringgroep besloten in 1998 mee te doen aan het internationale Bahrlein-project. Dit project heeft tot doel vogeltrek en trends van naar Afrika trekkende vogels te monitoren. Vlieland zal opmerkelijk genoeg als eerste Nederlandse ringplaats aan dit project deelnemen. Vanuit het Vogeltrekstation in Heteren geniet de ringgroep de volle steun voor deelname aan dit project. Praktische gevolgen voor deze deelname is dat er niet meer vogels gelokt mogen worden met een geluidbox. Het aantal te vangen vogels zal hierdoor vermoedelijk dalen, maar de waarde van de vanggegevens zullen toenemen. Met het afschaffen van het geluid zullen ter compensatie meer mistnetten worden opgesteld.

Gezien het grote aantal Koperwieken dat op Vlieland gevangen wordt is besloten deze soort wel met geluid te blijven lokken. Dit komt niet in conflict met deelname aan het Bahrlein-project. In de doortrekperiode van de Koperwiek zijn alle Afrika-migranten al gepasseerd.

De vinkenbaan zal als vanginstrument wel dezelfde functie blijven uitoefenen.

Dankwoord

Het vangen en ringen van vogels is geen activiteit die zo even opgepakt en uitgevoerd wordt. Zonder vergunningen en vooral hulp van derden is het onmogelijk om deze waardevolle gegevens te verzamelen. Het Vogeltrekstation verstrekte vergunningen om op Vlieland vogels te mogen vangen. Wij hopen dat het succesvolle eerste jaar een basis zal zijn voor verdere samenwerking.

Hetzelfde geldt uiteraard voor SBB-Vlieland en vele anderen. Zonder de vergunning om van de vinkenbaan gebruik te kunnen maken zou het vangen onmogelijk zijn en zou het vogelringwerk op Vlieland op termijn zeker verdwijnen. Wij hopen dat ook deze samenwerking nog jaren lang vruchten zal afwerpen.

Vele assistenten hebben de ringers geassisteerd bij hun werkzaamheden. Zonder hun hulp zouden er niet zoveel vogels gevangen kunnen worden.

De plaatselijke medewerkers van SBB hebben de vinkenbaan voor het seizoen verzorgd door de paden en de vinkenbaan te maaien.

De Koninklijke Landmacht op het plaatselijke cavaleriekamp stond waar nodig klaar met eerste medische hulp. De Meteoriedienst van de KLU presenteerde iedere morgen weer de fantastische vogeltrekberichten. De afdeling Motor Transport (MT) danken we voor het vervoer van al het materiaal dat niet op de fiets was te transporteren. De Koninklijke Luchtmacht verzorgde weergegegevens en vogeltrekgegevens welke het mogelijk maakten attent op actuele situaties in te spelen. Daarnaast voerde Anneke Rollingswier een groot aantal ringgegevens in de computer in. Daarnaast stond zij waar nodig altijd klaar met raad en daad. Anneke zorgde er voor dat wat er ook gebeurde, er altijd het gevoel was dat alles prima in orde komt. Last maar zeker niet least danken wij de heer Terpstra voor de prettige samenwerking in de Kroonspolders. Wij hopen nog vele jaren samen te kunnen werken, hetzij binnen de Kroonspolders en anders binnen de ringgroep.

De heer van Eck kwam als oprichter en oud-ringer van de vinkenbaan verschillende keren langs voor een bezoek. Zijn adviezen over de vangbaan en het ringen hopen we nog jaren te kunnen ontvangen en te gebruiken. Tenslotte gedenken we Rein Rollingswier in de hoop dat hij alles van boven met goedkeuring heeft gevolgd en zal blijven volgen.

Informatie en Adressen

De volgende deelnemers maakten in 1997 deel uit van de ringgroep:

F. Wagenaar
Nekkerweg 59
1461 LZ Z.O. Beemster

H. van Heiningen
Detsteeg 2
4171 KB Herwijnen

G. Bochum
Middenweg 134-136
1462 HK Middenbeemter

H. de Groot
Tjerkepaed 4
9003 LT Warten

F. Majoor
Poststraat 18
6828 EK Arnhem

Holmer Vonk
Elzenlaan 18-3
6841 BN Arnhem

F. Lelieveld
Paardenwiel 27
B-2382 Poppel
België

Frans Lelieveld is voorzitter van de ringgroep geworden en is daarmee het aanspreekpunt van de ringgroep.
Holmer Vonk verzorgt de financiën.